

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง ของจังหวัดร้อยเอ็ด

Community-Based Tourism Management Model in Accordance with Civic Administration of Roi-Et Province

สิริวุฒิ รัศมีฉาย¹, ติน ปรัชญพฤทธิ์²

Siriwudh Rassameechai¹, Tin Pracsyapruit²

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2561

E-mail : siriwudh.r@rsu.ac.th

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือที่จะสร้างความเข้มแข็งของคนและองค์กรในชุมชน ที่จะบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งทางด้านการกำหนดทิศทางการดำเนินการ การพัฒนาชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว และการได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว แต่พบว่าในปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นรูปธรรมและการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองของจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการบริหารและการจัดการ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะกลไกการพัฒนาชุมชน ตามแนวทางของรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองที่เน้นการจัดการตนเองของชุมชน เน้นให้เกิดประโยชน์สาธารณะ ชุมชน มีคุณธรรม และมีส่วนร่วมกันในการบริหารและการจัดการ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาสังคม ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนทั้งในด้านองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวและด้านงบประมาณ แต่ยังคงขาดการบูรณาการการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนในพื้นที่ของ แหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมใน

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

¹ Doctoral Student. Doctor of Philosophy(Public Administration). Rangsit University, Thailand.

² คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

² Faculty of Public Administration. Rangsit University, Thailand.

* ได้รับบทความ: 28 มีนาคม 2562; แก้ไขบทความ: 27 พฤษภาคม 2562; ตอรับการตีพิมพ์: 4 มิถุนายน 2562

Received: March 28, 2019; Revised: May 27, 2019; Accepted: June 4, 2019

การบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจและหวงแหนในวัฒนธรรม และความเป็นชุมชนของตนเอง แต่ชุมชนยังขาดองค์ความรู้ทางการท่องเที่ยวและทักษะการบริหารงานเชิงกลยุทธ์ที่ต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยการบริหารและการจัดการแบบบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : 1. รูปแบบ 2. การท่องเที่ยวโดยชุมชน 3. รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

ABSTRACT

Community-Based Tourism is a tool to strengthen organizations in a community in managing natural and cultural resources with participation of people in the community in setting directions, development, and benefits from tourism. However, it is found that community-based tourism nowadays still lacks concrete community participation and work integration of relevant authorities. The objective of this research on “Community-Based Tourism Management Model in accordance with Civic Administration of Roi-Et Province” is to study community-based tourism in the contexts of administration and management, participation of community and community-based tourism as a mechanism in developing community in accordance with civic administration, emphasizing self management for public benefits, moral community and participation in administration and management. This research is qualitative with in-depth interviews with all stakeholders in public, private, community and civil society. The research results found that community-based tourism of Roi-Et province has been encouraged and supported by public and private agencies in terms of tourism knowledge and budgets but lacking integration of implementation among the agencies. The community has participated in administration and management of tourism destinations and is proud of their culture and community but lacking tourism knowledge and skills in strategic administration.

Keywords : 1. Model 2. Community-Based Tourism 3. Civic Administration

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูง มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค การท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของภาคคมนาคมขนส่ง รวมไปถึงการค้าและการลงทุน เมื่อประเทศประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่มาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ สามารถช่วย

ให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ในเวลาที่รวดเร็วกว่าภาคการผลิตและบริการอื่นๆ ทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีแนวโน้มการแข่งขันที่รุนแรงขึ้นตามลำดับ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความอ่อนไหวง่ายจากปัจจัยลบทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นความพยายามของการสร้างทางเลือกในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเด็นที่ผู้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวและมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการบริหารจัดการที่ชัดเจนในรูปขององค์กรชุมชน เน้นชุมชนเป็นศูนย์กลาง กำหนดให้ชุมชนกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว โดยมีผลประโยชน์และรายได้ร่วมกันกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างยุติธรรม เพื่อขจัดความยากจน แต่ไม่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาและองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2559 : 1)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือที่จะสร้างความเข้มแข็งขององค์กรในชุมชนที่จะจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งทางด้านการกำหนดทิศทางการพัฒนาและการได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดที่เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพแวดล้อม รวมทั้งอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในชุมชนอันมีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายให้คนในชุมชนรู้จักการสร้างจิตสำนึกท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจในความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน รวมทั้งสามารถให้คำอธิบายกับคนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้และเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความสวยงามและมีคุณค่าอย่างไร ในขณะที่เดียวกันในภาพรวมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทในการสร้างคุณภาพใหม่ของการท่องเที่ยวให้มีความหมายมากกว่าการพักผ่อน ความสนุกสนาน และความบันเทิง แต่เป็นการเปิดมิติของการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเคารพคนในท้องถิ่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างระบบเศรษฐกิจไทยแบบ “หลัณล้ำไอโคโนมี” ของ ศาสตราจารย์ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ โดยการนำจุดแข็งของไทยที่ประชาชนส่วนมากมีนิสัยรักสนุก ชอบการละเล่น มีความน่ารัก มีเสน่ห์ ใจกว้าง ชอบการบริการหรือดูแลผู้มาเยือนให้มาเป็นจุดเริ่มต้นในการทำบริการท่องเที่ยว รวมถึงไปถึงเชิงนิเวศและเชิงสุขภาพ โดยมุ่งเน้นไปที่ให้ชุมชนและท้องถิ่นมีความเจริญและรุ่งเรืองที่ยั่งยืน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2559 : 216) ผลจากการพัฒนาและการเติบโตของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างก้าวกระโดด และกระแสการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กำลังเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ได้ส่งผลต่อการที่จะเข้าไปแทรกแซงและพยายามพัฒนาภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีขนาดเล็กไปสู่ภาพขนาดใหญ่โดยหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงความพร้อมของชุมชน และความยั่งยืนด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวจนก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างต่อเนื่อง จนบางครั้งชุมชนต้องแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยลำพัง ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างมากต่อการทบทวนบทบาทของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทให้กับชุมชนขณะที่ชุมชนยังขาดความพร้อม และการ

คิดแบบแยกส่วนเพื่อเน้นผลตอบแทนหรือรายได้ที่เกิดขึ้นโดยปราศจากการพิจารณาถึงความเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยวกับมิติในด้านอื่นๆ

ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นถึงศักยภาพและแนวทางการพัฒนาของจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีมุ่งเน้นในการส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างมูลค่าเศรษฐกิจของจังหวัดให้เพิ่มสูง จังหวัดร้อยเอ็ด มีศักยภาพที่สามารถทำให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีอยู่และกระจายในทุกพื้นที่ทุกอำเภอของจังหวัดร้อยเอ็ด มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะภูมิประเทศและวัฒนธรรมของชุมชน และมีเทศกาลต่างๆ ที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจมาท่องเที่ยวในจังหวัดร้อยเอ็ด ปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาควิชาการ แต่ยังคงขาดการบูรณาการการทำงานระหว่างชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวกับหน่วยงานต่างๆ ทำให้การพัฒนาไม่มีแนวทางที่ชัดเจน ชุมชนมีความสับสนในบทบาทและหน้าที่ของหน่วยงาน ต่างทำตามบทบาทและหน้าที่ของหน่วยงาน และทำให้มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สังเกตเห็นความสำคัญของการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมากและมีความยั่งยืน จึงได้ศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองของจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อศึกษาในบริบทการบริหารและการจัดการโดยชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการตนเอง และการท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะกลไกพัฒนาชุมชน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการบริหารจัดการโดยชุมชน โดยการพิจารณาการใช้ประโยชน์ในประเด็นที่เน้นการจัดการการท่องเที่ยวบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบที่จะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มุ่งให้มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ การควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ โดยการเชื่อมโยงกับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.2 เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการตัวเอง คำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต

2.3 เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะกลไกการพัฒนาชุมชน ให้เห็นถึงบทบาทของทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่น เป็นการชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็น “เครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น” ในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชน

3. สมมติฐานการวิจัย

การทอ้งเทียวโดยชุมชนที่จะประสบผลสำเร็จและมีความยั่งยืนจำเป็นต้องมีการบูรณาการในด้านการบริหารและการจัดการบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งเริ่มจากการระเบิดความคิดที่จะทำจากภายในของชุมชน ไปสู่การร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน เครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และเกิดจากความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในชุมชนโดยค้ำนึ่งถึงให้ชุมชนภูมิใจในความการสร้างควมภาคภูมิใจของท้องถิ่น

4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

4.1 นำรูปแบบการจัดการการทอ้งเทียวโดยชุมชนไปเป็นแนวทางการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการทอ้งเทียวโดยชุมชนของจังหวัดอัยยัด

4.2 การทอ้งเทียวโดยชุมชนมีแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนและยั่งยืนโดยการบริหารและการจัดการแบบมีส่วนร่วมและการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวกับการทอ้งเทียวโดยชุมชน

5. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เพื่อมุ่งศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการทอ้งเทียวโดยชุมชนตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองของจังหวัดอัยยัด เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) ที่มาจากการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์เป็นหลัก (จุมพล หนิมพานิช, 2551 : 227) เอกสารที่นำมาวิเคราะห์เป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยด้านการทอ้งเทียวโดยชุมชน การสังเกตเป็นแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observations) ในพื้นที่แหล่งทอ้งเทียวโดยชุมชน จำนวน 4 พื้นที่ การสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับการทอ้งเทียวโดยชุมชน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มข้าราชการระดับที่กำหนดนโยบายและระดับนำนโยบายไปปฏิบัติ ทั้งข้าราชการสังกัดหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) กลุ่มนักธุรกิจ ผู้นำเศรษฐกิจ ที่เกี่ยวข้องกัอุตสาหกรรมทอ้งเทียวและมีบทบาทต่อการส่งเสริมและสนับสนุนการทอ้งเทียว 3) กลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนที่อยู่ในแหล่งทอ้งเทียวโดยชุมชน และ 4) กลุ่มนักทอ้งเทียวที่เข้ามาทอ้งเทียวในแหล่งทอ้งเทียวโดยชุมชน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ได้กำหนด

6. ผลการวิจัย

6.1 การศึกษาการทอ้งเทียวโดยชุมชนในบริบทของการบริหารจัดการโดยชุมชน โดยการพิจารณาการใช้ประโยชน์ในประเด็นที่เน้นการจัดการการทอ้งเทียวบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบที่จะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มุ่งให้มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ การควบคุมการพัฒนาการทอ้งเทียวอย่างมีขอบเขต

พบว่า ประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดได้รับการอบรมและการเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารและการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความยั่งยืนจากหน่วยงานภาครัฐและภาควิชาการ ทำให้มีความรับผิดชอบในการใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนตระหนักและภาคภูมิใจในทรัพยากร ธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นอดีตจนถึงปัจจุบัน เกิดความรักและหวงแหน ศิลปะและวัฒนธรรมของตนเอง การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ให้ทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่กับชุมชนต่อไปอย่างยั่งยืน จัดตั้งกลุ่มเพื่อทำหน้าที่ดูแลและอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

6.2 การศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการตัวเอง คำนี้ถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ และบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดส่วนใหญ่จะเริ่มมีส่วนร่วมตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงานทุกขั้นตอนโดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานงานกับชุมชนกลุ่มต่างๆ ซึ่งผู้นำชุมชนจะมีทั้งที่มีตำแหน่งการบริหารงาน ผู้นำชุมชนที่ไม่มีตำแหน่งบริหาร ผู้นำชุมชนที่เป็นปราชญ์ของท้องถิ่น กระบวนการในการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่บริหารและมีคณะทำงานหรือกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน เพื่อร่วมสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวพัฒนาคุณภาพการบริการท่องเที่ยว รวมถึงการประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวของชุมชนตนเอง มีการประชุมเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวจากผู้รู้และผู้มีประสบการณ์ทั้งในพื้นที่และจากหน่วยงานจากภายนอกพื้นที่ ทำให้ชุมชนมีระบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามรูปแบบของตนเอง มีการเชื่อมโยงความร่วมมือของชุมชนกับหน่วยงานในท้องถิ่นและหน่วยงานส่วนภูมิภาคของภาครัฐ

6.3 ศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะกลไกการพัฒนาชุมชน ให้เห็นถึงบทบาทของทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่น เป็นการชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็น “เครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น” ในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชน พบว่า แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นในอนาคตเนื่องจากคนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่ายต่างๆ เข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนตามภารกิจ ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาในด้านต่างๆ ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มสูงขึ้นจากนักท่องเที่ยว และรายได้มีการกระจายไปสู่ส่วนต่างๆ ในชุมชนเกิดการพัฒนาศรษฐกิจที่หลากหลาย ซึ่งรายได้ของชุมชนมาจากการให้บริการนำเที่ยว การทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน การจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกหรือสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม การให้บริการที่พัก 2) ด้านสังคม คนในชุมชนมีส่วนร่วมและได้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นระบบ มีการแบ่งหน้าที่การทำงาน ร่วมกันคิด ทำงานร่วมกัน

แก้ปัญหาาร่วมกัน โดยการนำหลักการทางประชาธิปไตยมาช่วยในการบริหารและการตัดสินใจ ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง คนในชุมชนมีคุณภาพเพิ่มขึ้นทั้งทางด้านชีวิตและความเป็นอยู่ 3) ด้านวัฒนธรรม คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น นำรากฐานและความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมไปพัฒนาชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวทำให้เกิดการเคารพความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม

7. อภิปรายผลการวิจัย

7.1 การศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการบริหารจัดการโดยชุมชน โดยการพิจารณาการใช้ประโยชน์ในประเด็นที่เน้นการจัดการการท่องเที่ยวบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบที่จะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มุ่งให้มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ การควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจากผลการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนมีกระบวนการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยคำนึงถึงศักยภาพและทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนให้ความสำคัญในเรื่องผลกระทบที่จะทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสียหายและทรุดโทรม ซึ่งเป็นผลจากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน โดยการกำหนดแนวทางเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ลดปัจจัยที่เป็นผลกระทบด้านลบต่อแหล่งท่องเที่ยว ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2555 : 79-92) ศึกษาวิจัยความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะมีผลต่อการพัฒนาชุมชน และการลดผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในชุมชนจะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนในที่สุด

7.2 การศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการตัวเอง คำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปทบทวน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การดำเนินงานและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดมีการบริหารและการจัดการโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เริ่มตั้งแต่การวางแผนการดำเนินงาน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว การส่งเสริมการตลาด การติดตามและการประเมินผล ซึ่งมีผู้นำชุมชนและคนในชุมชนจะร่วมประชุมเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบ สำหรับนำมาใช้ในการบริหารและการจัดการ ให้เกิดความยั่งยืนและชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมและกระจายไปยังทุกคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธเนศ ศรีสถิต, วรณา คำปวนบุตร และคณะ (2556 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานเชิงนิเวศวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม พบว่าชุมชนมีศักยภาพในด้านการมีส่วนร่วม

โดยเฉพาะผู้นำชุมชนและชุมชนในการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลพระธาตุ มีศักยภาพในด้านการจัดการ การให้บริการของคนในชุมชน ด้านกระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ ด้านการให้ความรู้แก่ชุมชน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว และคณะ (2553 : บทคัดย่อ) ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวและภาคีเครือข่ายร่วมกันกำหนดแผนดำเนินการเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ โดยการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง จัดการอบรมให้ความรู้ด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยว การจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ในชุมชน การจัดการมัคคุเทศก์น้อย การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชผักปลอดสารพิษให้แก่คนในชุมชน

7.3 ศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะกลไกการพัฒนาชุมชน ให้เห็นถึงบทบาทของทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่น เป็นการชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็น “เครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น” ในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชนผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ดเมื่อได้รับการพัฒนาและเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้ชุมชนได้ผลประโยชน์และเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาชุมชน เป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรที่ชุมชนจัดตั้งขึ้น กลุ่มวิชาชีพที่ต่างๆ ในการบริหารและการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ และวัฒนธรรม โดยกระบวนการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ วรรณวิมล ภู่นาค (2558 : บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา พบว่า ศักยภาพของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวของตลาดน้ำอัมพวาทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวเพื่อตระหนักให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

8.1.1 ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนควรได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมในเรื่ององค์ความรู้เรื่องอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและกลยุทธ์ในการส่งเสริมการตลาดเพื่อนำความรู้ไปใช้สำหรับการพัฒนาทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8.1.2 หน่วยงานและภาคีต่างๆ ที่มีส่วนได้เสียทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และนักวิชาการ ควรมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างชัดเจน มีการบูรณาการกันระหว่างหน่วยงานและภาคีต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนให้มีความรู้และทักษะทางด้านการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน

8.1.3 ส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผน การบริหารและการจัดการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

8.1.4 ส่งเสริมและสนับสนุนให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกลไกในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และให้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ด้านเศรษฐกิจชุมชนมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ด้านสังคมชุมชนได้เรียนรู้การบริหารและการจัดการแบบมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการทางประชาธิปไตย และชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยว

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

8.2.1 ควรมีการทำวิจัยการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง (จังหวัดร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร และขอนแก่น) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนของพื้นที่ดังกล่าวพัฒนาอย่างยั่งยืนและมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยว ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว

8.2.2 ควรมีการทำวิจัยการบริหารและการจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง (จังหวัดร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร และขอนแก่น) เพื่อให้การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

8.2.3 ควรมีการทำการวิจัยปัจจัยและผลกระทบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อระบบสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อนำไปเป็นแนวทางการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความยั่งยืน

9. เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาและองค์การบริหารพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2559-2563. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

จุมพล หนีพพานิช. (2551). การวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2555). ความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่. วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม. 5(2). 79-92.

ธเนศ ศรีสถิตย์, วรรณมา คำปวนบุตร และคณะ (2556). รายงานการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานนิเวศวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว และคณะ. (2553). รายงานการวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลสมอ อำเภอกาญจนบุรี. เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

วรรณวิมล ภู่านาค (2558). ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา : ตลาดน้ำอัมพวา. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 26(1). 63-74.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2559). เมืองนิยม : เมืองของไทย คือบ้านของเรา. นนทบุรี : ศูนย์ศึกษามหาเมือง และเมือง มหาวิทยาลัยรังสิต.

10. คำขอบคุณ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาและความเมตตาเป็นอย่างสูงจาก ศาสตราจารย์ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ อธิการวิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต และ ศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ คณบดี สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ที่กรุณาให้ความรู้ทางด้าน รัฐประศาสนศาสตร์และความรู้ ด้านอื่นๆ ในระหว่างที่กำลังศึกษา ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ติณ ปรัชญพฤทธิ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ให้ความรู้ทางด้านเนื้อหาและวิชาการจนทำให้งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หินมพานิช และ ศาสตราจารย์(กิตติคุณ) ดร.สุเทพ เชาวลิต กรรมการสอบคณาจารย์ที่ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาวิจัยทั้งในเรื่องเนื้อหาและระเบียบวิธีวิจัย ผู้วิจัยขอกราบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ และครอบครัว อันเป็นที่เคารพรักยิ่ง และเป็นกำลังใจสำคัญในห้วงเวลาที่ศึกษาและการทำคณาจารย์ จนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการศึกษาระดับสูงสุดของชีวิต